

« zurück blättern vor »

FARTUCH subst. m., ab 1498; auch *fertuch*. 1) ‘Schürze’ – ‘okrycie ochronne wkładane przy pracy’: 1498 RocznKraK XVI 67, STP *Vittis parua al. potyczka cum fertuch*. ○ 1528 Mymer¹ 29², SPXVI ○ 1528 Murm 146, SPXVI ○ 1532 BartBydg 82, SPXVI *Limas. d'icitu/r vestis, quae protenditur ab umbilico usque ad pedes, qua utuntur servi et coquinarii, szhorcz, ffartuch*. ○ (1619) 1629 Rys.Ad. 53, L *Oziminę w fartuchu, a iarzynę w kozuchu (siać)*. ○ 1627 KsZaw 76, SP17 *fartuch [...] nowy, rąbkowy z koronkami*. ○ (1689) 1693 Haur Sk. 354, L *Koron kobiety używaią na garnitury, na fartuchy*. ○ 1695 AndPiekBoh 34, SP17 *Kucharz [...] kolistym opafawszy się færtuchem, pocznie oftrzyć noz*. ○ 1834 PT XI 111, SJAM *Jako kuchmistrz białym się fartuchem opasał*. ○ (1881) 1951 Bał.Dziady 221, DOR *Był w skórzanym fartuchu, zasmolonej koszuli, zwyczajnie jak przy robocie*. ○ (1885) 1948–1952 Prus Szkice I 53, DOR *Więzi chłopaka przy fartuchu, od kilkanastu lat, pozbawia go energii... Lepiej daj mu co... daj mu co ciepłą ręką i niech nauczy się polegać na sobie, nie na twoim majątku...* ○ (1935) 1936 Goj.Dziew. II 46, DOR *Przypasała błękitny fartuch z napiersznikiem i wyszła do sklepu*. ○ (1936) 1949 Par.Niebo 267, DOR *Włożyła fartuch i zabrała się w kuchni do rozrabiania ciasta*. – (ŚLA), STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. 2) ‘Bedeckung aus Leder, Pelz oder Stoff für die Beine bei der Fahrt mit einer Kutsche u.ä.’ – ‘skórzane, futrzane lub płócienne nakrycie na nogi w powozie itp.’: 1825 GKr 714, NOWO *Bryczki żółto-lakierowaney ze skóry tafłowaney na dwóch Rysorach Suknem pertowym wybitey (...) z burtami kolorowemi i fartuchami 2ma nowemi*. ○ 1843 Bork.L.Paraf. 94, DOR *Przystąpiliśmy do okna i obaczyli szereg pięknych powozów błyszczących, z długimi fartuchami przy koźle, z koronami i herbami*. ○ (1908) 1949 Żer.Dzieje I 137, DOR *Skórzany fartuch chroni od deszczu, buda powozu od wichru i ludzi*. – SWIL, SW (pow.), LSP, DOR. 3) ‘Leinenrock’ – ‘płócienna spódnica’: SW (gw.), LSP (pd.). 4) ‘Schutzbedeckung für Maschinen und technische Geräte’ – ‘osłona znajdująca się przy maszynach i urządzeniach technicznych’: [hapax] 1950 Kołak.Towarozn. 178, DOR *Obok siatki umieszczone są na bębnie [powielacza rotacyjnego] fartuchy z dermatoidu lub jakiejś tkaniny, którymi osłaniamy te części bębna, do których nie przylega matryca*. – SW (kol.), LSP (kol.), DOR (techn.). 5) ‘Abdeckung aus Blech für aus der Wand hervorstehende Gebäudeteile’ – ‘blacha osłaniająca wysunięte fragmenty ściany’: DOR (bud.). ◇ **Var:** *fartuch* subst. m., 1528 Mymer¹ 29², SPXVI – (ŚLA), STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *fertuch* subst. m., [hapax] 1498 RocznKraK XVI 67, STP – (ŚLA), STP. ◇ **Etym:** 1) nhd. *Vortuch* subst. n., ‘Schürze; allgemeiner: ein vor einem Dinge

befindliches Tuch’, GRI. 2) nhd. *Vordach* subst. n., ‘vorspringender, über das Gebäude weiter als gewöhnlich hinausragender Teil des Daches’, GRI, nur für Inh. 5. ◊ **Konk:** *zapaska* subst. f., bel. seit 1663 (1778), L, zuerst geb. L. †*szorc*. ◊ **Der:** *fartuszek* subst. m., ‘Hosenlatz; Kinderlätzchen; junge Frau; Heiligenbild u. weitere übertragene fachsprachliche Bedeutungen’, 1562 WypRKr 108v, SPXVI, zuerst geb. TR; *fartuchowy* adj., (†1869) 1928 Puz.W Wilnie 14, DOR, zuerst geb. TR, nur für Inh. 1, 2, 5; *fartuszyna* subst. f., ‘ärmlicher Kittel’, 1954 Twórcz.1 s.13, DOR, zuerst geb. SW, nur für Inh. 1; *fartuchówka* subst. f., ‘breitere Auskrugung des Reifens, die den Schlauch von der Radfelge trennt’, zuerst geb. DOR. ❖ *Fartuch* und vor allem die Diminutivform *fartuszek* kommen in verschiedenen übertragenen Bedeutungen vor. Das vereinzelte *fertuch* von 1498 ist tschechisch.

« zurück blättern vor »